

ВСТУП

Впродовж всієї історії Христової Церкви однією із форм богопосвяченого життя було монашество. Його духовність базувалася на тотальній відмові від земних благ, однак метою було стягання Святого Духа. Церква завжди жила таким способом життя, адже він ставав зразком для всіх тих, хто шукав глибинного заспокоєння душі, пізнання свого внутрішнього світу. Зазнаючи іноді згубного впливу цивілізації, людина свідомо чи несвідомо прагнула віднайти внутрішню рівновагу, гармонію з Творцем, яка була затрачена внаслідок гріхопадіння. Яскравим прикладом такого духовного пошуку і стало монашество. Поеднуючи в собі соціальний протест та глибокий пошук істини, завдяки суворому аскетизму воно стало стимулом для подальшого розвитку Церкви.

Від подвигів ранніх християнських подвижників – отців пустелі минуло кільканадцять століть, але їх стиль життя та повчання як ніколи і досі промовляють до нас. Адже минуле століття, як і початок теперішнього, називають часом антропологічної кризи. Вона полягає в тому, що людина відчуває себе загубленою у світі, в якому живе, не знає, як себе віднайти. Отці пустелі, натомість, дуже добре знали, що багатство людського існування полягає у віднайденні внутрішньої гармонії; а цьому, зокрема, сприяє аскетичний спосіб життя та постійний пошук Бога. Живучи в пустелі, Отці розуміли, що вони виходять «на прю» з бісами, які шукають підступу до людського серця через різноманітні пристрасті. Віднайшовши мир в своїх душах, подвижники зовсім по-іншому дивилися на світ, котрий прагне вкрасти духовну радість і гармонію. Йоан Золотоустий дуже влучно зауважує: «У світі лютує буря, а пустинники сидять біля пристані спокійно й у великій безпеці, дивлячись, ніби з неба, на корабельні аварії, які трапляються з іншими. Вони й життя обрали гідне неба і живуть не гірше від ангелів. Як між ангелами нема того, щоб одні розкошували, а інші терпіли крайню нужду [...], так і тут ніхто не нарікає на бідність, ніхто не вихвалюється багатством; корисливість викоренено звідси» .

Метою нашої праці є ознайомлення із духовним досвідом Отців пустелі. Приклад життя та їх настанови не втрачають своєї актуальності і до наших днів, а тому можуть бути надзвичайно корисними для тих, хто шукає способів і знаків осягнення християнської досконалості. Проаналізувавши доступний нам матеріал, ми сподіваємося отримати загальну картину духовності єгипетських монахів, котра могла б послужити для практичних потреб сучасного християнина, який, пізнаючи традицію, прагне освоїти мистецтво богоспілкування.

Під час написання роботи ми користувалися доступною нам літературою, в якій розкрито дану тематику. Особливої уваги заслуговує книга Реньє Люсьєна «Повседневная жизнь отцов-пустинников IV века». Це своєрідний довідник роздумів про ази духовного життя монахів – воїнів Христових, які йшли в пустелю на боротьбу з своїми пристрастями. Оскільки у книзі містяться послідовні пояснення особливостей духовних практик, то вона нам стала корисною під час розгляду різноманітних складових життя пустельника: відвідин і слухання ближнього, важливість тиші, спокою, утіхи та усвідомлення євангельських істин тощо. Іншим дослідженням, на якому наголошуємо, є праця Дерваса Читти «Град пустыня». Пізнавальною в цьому контексті є також праця Ігоря Ісиченка

«Монашество давнього Єгипту».

Під час написання дипломної роботи ми також звернулися до кількох зарубіжних досліджень: W. Harmless «Desert Christians: an Introduction to the Literature of Early Monasticism», E. Wipszycka «Mnisi – nie tylko ci swięci», G. M. Colombas. «Il monachesimo delle origini». Водночас вельми корисною ми вважаємо статтю M. Sheridan «Il mondo spirituale e intellettuale del primo monachesimo egiziano», в якій автор наголошує, зокрема, на інтелектуальному рівні єгипетських пустельників. Значний матеріал ми почерпнули і з ліценціатської праці о. Степана Угриня, присвяченої питанню діакризису (розрізненню думок) в Апофтегмах Отців Пустелі.

Щодо структури нашої праці, то вона складається з трьох розділів. Перший з них має більш загальний характер і стосується історичного та географічного опису місцевостей, де впродовж 3-4 ст. зародилося і розвивалося християнське монашество. В даному розділі ми також намагаємось окреслити дві основні форми монашества – анахоретську і кіновійну, які існували в цій місцевості тоді.

У другому розділі ми намагаємось описати феномени духовного життя єгипетських монахів у пустелі, духовний стан подвижників як протистояння спокусам та іншим випробуванням. Спробуємо відповісти на питання, як Отці розуміли аскезу та чому вважали її необхідною для життя монаха-подвижника. Цікаво, що свої повчання вони часто висловлювали в коротких висловах-повчаннях, котрі дуже влучно передавали зміст тієї чи іншої істини.

І на завершення, в третьому розділі спробуємо на основі ранніх єгипетських патериків, що описують повчальні історії про подвижницьке життя аскетів, визначити, в чому полягає суть і значення монашого подвигу. Для учителів духовного життя завжди важливим було питання, як спастися і досягнути святість? У патериках, які стали великою духовною скарбницею християн, цю досвідну мудрість ми можемо знайти і нею збагатитися.

У процесі написання дипломної роботи ми зіткнулися з проблемою браку відповідної літератури. На жаль, сьогодні не існує ґрунтовних праць на цю тему, написаних чи перекладених українською мовою.

В роботі використано методи компіляції, синтезу та аналізу.

Сподіваємося, що ця дипломна робота допоможе хоча б частково осмислити древній шлях єгипетського монашества, його здобутки та вплив на майбутні покоління християнських подвижників незалежно від їхньої культури та історично-часової приналежності. Єгипетські великі авви і по сьогодні залишаються вчителями духовного життя, здатними своїм прикладом, повчаннями та молитвою перевести своїх учнів через пустелю пристрастей і невидимої боротьби.

Висновки

У нашій дипломній роботі ми намагалися збагнути основні принципи духовного життя

єгипетських Отців пустелі III-IV століття. На нашу думку, такі дослідження є потрібні для кращого розуміння ідентичності сучасного монашества. Ознайомлення із духовним життям християнських подвижників, які започаткували та сформували монашу духовну традицію буде корисним і для сучасних християн, які прагнуть жити Євангельським ідеалом, шукаючи духовної досконалості.

В даній роботі ми показали, що досвід отців пустелі був плодом їхньої строгої аскези, до якої вони мали дуже второпний підхід. Як це було проаналізовано на кількох прикладах, вони були прихильниками того, що обмеження в матеріальних розкошах служить, насамперед, поборенням пристрастей та плеканні побудови багатого внутрішнього світу, зокрема через відчуття любові та милосердя до ближнього. Отже аскеза як така не може бути самоціллю, а є радше зброєю до досягнення більш глибокої мети. Зрештою, вся аскеза, в їхньому розумінні, мала супроводжуватися духом покаяння, на чому вони повсякчас наголошували.

Ця аскеза включала і їхні невпинні молитви, які вони зранку до пізньої ночі возносили до Бога, просячи прощення власних провин та шукаючи безперестанної єдності із Ним. Єгипетські пустельники чи не перші аскети в історії Церкви, котрі підкреслюють важливість внутрішньої тиші та перебування на самоті для духовного життя людини. Їхні молитви, помисли та уповання на Бога були такими, що випереджували їхній інтелектуальний розвиток, а особливо філософсько-богословські пошуки. Однак, як ми вказали, вони не були людьми неграмотними, як дуже часто їх зображувано в літературі, чи тими, які зовсім ніякого зацікавлення не мали щодо знань. Їхнє знання, проте, було більш практичне, виражене в їхніх подвигах у пекучих пустелях.

Цікавим є й той факт, що, зокрема через участь у Святих Таїнствах, вони виражали свою приналежність до Церкви, а не протиставляли себе їй. Євхаристія, в якій вони брали участь, була не тільки їхньою духовною поживою, але й виявом спільноти, про яку особливо дбали ченці, що дотримувалися правил Пахомія. Властиво, його вчення щодо монашого життя і було побудоване на тому, щоб виключити надмірний індивідуалізм та сприяти в аскетів формування відчуття ближнього, спільноти. Тому, як вже було проаналізовано, сам Пахомій виключав зі спільноти тих, хто вносив в неї неспокій та руйнування. Зокрема цікаво, що цей аспект спільнотності проявлявся в пахомієвих монахів через виконання праці для добра спільноти, як рівно ж і через плекання духу братерства.

Важливим фактором таких настанов був, очевидно, сам приклад настоятеля, адже, як ми бачили аналізуючи життя Пахомія, він сам usługовував братії. Отже, його вчення було практично-наочним. Саме такі речі, зворушують сучасну людину, яка іноді й перевтомлена від кількості інформації, що подається через мас-медіа, натомість чутлива до співчуття чи діл милосердя, яких потребує ближній.

Сучасна людина справді може багато почерпнути з коротких, здавалося б на перший погляд – примітивних, але водночас духовно багатих історій-повчань, які списано в патериках та духовних творах, що ми описали в останньому розділі дипломної роботи. З одного боку, й справді може здаватися, що ці твори варто було б зарахувати лише до історії світової літератури минулого, бо вони майже не мають якогось впливу на життя сучасної людини. Але ми при вдумливому заглибленні в ці короткі історії, наповнені багатством духовного досвіду, людина зовсім по-іншому на них гляне. Що може навчитися від цих історій сучасний читач? Насамперед те, що простота душі, в якій перебували ці монахи – пустельники, приносила їм велику радість, не зважаючи на

досить суворі умови їхнього життя. Ця мудрість простоти була здобута великою та невтомною працею власної аскези. Тому свій пошук до щастя, свої відповіді на глибокі питання, які сучасна людина ставить перед собою, вартувало б почати використовуючи досвід отців-пустельників, яких від нас хоча й відділяє багато століть, однак їхні важкі труди ще можуть послужити доброю настановою для всіх тих, хто шукає миру власної душі, безпристрасного погляду на корабель життя, про який ми на початку праці згадували словами Йоана Золотоустого.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОЧАТКИ МОНАШЕСТВА В ЄГИПТІ	7
1.1. Єгипетські пустелі	7
1.1.1. Сахара	7
1.1.2. Скитська пустеля	9
1.2. Перші єгипетські подвижники	11
1.2.1. Анахорети	11
1.2.2. Кіновіти	14
РОЗДІЛ 2. ДУХОВНИЙ ІДЕАЛ ЄГИПЕТСЬКОГО МОНАХА	19
2.1. Молитва	19
2.2. Богослужіння	22
2.3. Духовна аскеза	24
РОЗДІЛ 3. Єгипетські патерики	29
3.1. «Історія єгипетських монахів»	29
3.2. «Лавсаїк»	33
3.3. «Луг духовний»	36
ВИСНОВКИ	40
Список використаної літератури	43